

I
kitab

HEYVANLAR aləminin ensiklopediyası

28.6
H47

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin
İşlər İdarəsi
PREZİDENT KİTABXANASI

Bakı. Maarif. 2006

3865

Redaktoru Gülər Ələkbər qızı

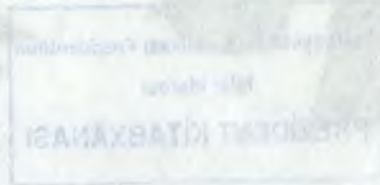
HEYVANLAR

aləminin

Heyvanlar aləminin ensiklopediyası. I kitab
(cücülər, bəhqlər, quşlar)
Maarif, 2006 64 səh.

H 5001000000 78-94
M 653 /07/ 2006

İSBN 5-8020-1196-3

© Gənclik, 1974

© Gənclik, 1996

© Maarif, 2006

MAYBÖCƏYİ

Mayböcəyi sürfə və pup şəklində iki il yerin altında yaşayır. Bitkilərin köklərini və soğanaqlarını yeyir. Mayböcəyi may ayında görünür. Axşamüstü torpaq yuvasından çıxır, meyvə ağaclarının yarpaqlarını yeyir. Mayböcəyi bir neçə həftə yaşayır.

CIRCIRAMA

Alabəzək cırcırama çox gözəldir. O, suya yaxın yerlərdə yaşayır. Zərif və cəldir. Uça-uça həşəratı havada tutur. Sulardakı çömçəquyruq və sürfələrlə qidalanır. Cırcırama ovunu qüvvətli qabaq ayaqları ilə tutur, parçalayıb yeyir. Ova şığıyıb hücum etməsinə görə cırcıramaya kəpənəklər aləminin çalağanı deyirlər.

KƏPƏNƏK

Kəpənək çiçəyə bənzəyir, gözəlliyinə görə ona uçan çiçək də demək olar. Kəpənəklər rəngbərəng olurlar. Kəpənək yumurtalarla artır, yumurta tırtıla dönür, sonra barama olur və kəpənək çıxır. Tırtıllar çox acgözdülər, onlar nə olsa yeyirlər, bitkilərə çox zərərləri dəyir. Kəpənək özü isə çiçəklərin tozlanmasına kömək edir. Kəpənəyin ömrü az olur iki-üç gün yaşayır. Yumurta qoyandan sonra ölür.

ƏQRƏB

Əqrəblər cürbəcür olur. Onların bəzisi insan üçün qorxuludur. Əqrəbin bədəninin qabaq hissəsində qısqacları var. Əqrəb ovunu bu qısqaclarla tutur, əqrəbin arxa hissəsində zəhərli neştəri vardır. Bununla o, tutduğu ovu sancıb zəhərləyir. Əqrəb quru və isti yerlərdə yaşayır. O daha çox diri həşəratlarla qidalanır. Dişi əqrəb bir neçə gün öz balalarının üstündə olur. Balalar dişi əqrəbdən uzaqlaşmayanda onları tutub yeyir.

PARƏBÜZƏN

Parəbüzən cürbəcür rənglərə çalır: qırmızı, sarı, ağ. Parəbüzənin üstü xal-xal olur qara xırdaca xallar. Parəbüzən bitkiləri məhv edən zərərli həşəratları yediyi üçün taydalı böcək sayılır. Bitkilərə zərər verən həşəratı məhv etmək üçün o sahəyə parəbüzən buraxırlar.

EŞŞƏKARISI

Eşşəkarısı adi arıya bənzəyir. Rəngi bir az açıqdır, az yaşayır. Ana arının ömrü daha az olur. Bu arılar cücü və ət yeyir. Torpaqda ana arı ağac ovuntusundan kiçik şanlar qurur və hərəsinə bir yumurta salır. Bundan başqa cüclərin sürfələri üstünə yumurtalar salır, onları çəkib yuvasına gətirir.

BAL ARISI

Baharda hər ana arı erkək və işçi arılar yetişdirmək üçün münasib yerdə pətək düzəldir. Bal arısı mum ifraz edir və bundan xırda gözcüklü şan qurur. Hər gözcüyə ana arı bir yumurta salır.

Bal arısının hər pətəyində ana arı ilə bərabər işçi və erkək arı olur.

İPƏKQURDU

İnsanlar ipəkqurdunu qədim zamanlardan tanıyırlar. Əvvəllər özü qidalanırmış. İndi isə bəslənir. Qurd tut yarpağını yeyib yapışqanlı şirə ifraz edir, bu şirə bərkiyib ipək tellərə dönür. İpəkqurdu hazırladığı ipək tellərdən öz ətrafında üç günə barama toxuyur, özü baramanın içində qalır.

MİLCƏK

Milçək qurdu
kustunlu tor
töbipə
yeyir. İnter
sualə
Mİ
falar
gədə

HÖRÜMÇƏK

Hörümçək çox bacarıqlı tor əyirən, tor qurandır. O çox nazik tor hörür. Tora çoxlu cücü düşür. Hörümçəyin çoxlu növləri vardır. Onlardan bəzisi zəhərli də olur. Tora saldığı cücləri hörümçək zəhərli iynələri ilə sancıb öldürür.

Hörümçək toru həm hörümçəyi, həm də onun balalarını qoruyur, qoyduğu yumurtanı isti saxlayır.

QARIŞQA

Qarışqa ta qədim zamanlardan bəri zəhmətsevərliyi ilə tanınır. O, işini nizamla qurur və işləməkdən yorulmur. Qarışqa dünyanın hər yerinə yayılmışdır. Yalnız soyuq Arktikada qarışqa olmur. Qarışqa dən, ot və şəkərli maddələr yeyir. Qarışqanın ifraz etdiyi şirəyə qarışqa turşusu deyirlər. Qarışqada üç duyğu var görmək, eşitmək, qoxu duyğusu.

MİLÇƏK

Milçək yer üzündə çox yayılmış, sürətlə artıb-törəyən, xəstəlik yayan bir həşəratdır. O uçub hər yerə qonur zibilə də, xörəyə də, insanın üstünə də. Milçək hər şey yeyir. Milçəyi həтта zəhərli kimyəvi maddələrlə də məhv etmək çətindir.

Milçəkləri məhv etmək üçün DDT adlanan zəhərli, öldürücü maddələr işlənir. Lakin milçəklərin nəslı get-gedə bu zəhərli maddələrə də öyrəşir, qırılmaz.

ATƏŞBÖCƏYİ

Yay gecələrində çəmənlərdə çoxlu parıldayan işıqlar görünür, bunlar atəşböcəyidir. Atəşböcəyi ilbizlərin üstünə zəhərli maddə çiləyir, öldürüb yeyir. Sonra da ilbizin yuvasına girir.

Braziliyada olan atəşböcəklərdən yerlilər batareyalı cib fanarı kimi istifadə edirlər. Atəşböcəyinin işığı onun bədənində gedən kimyəvi proseslə bağlıdır.

SİSƏK

Sisək bizim çöllərdə də çox yayılmış həşəratlardandır. O, rütubətli, ancaq günəşli yerdə yaşayır. Özü üçün torpaqda yuva qazır, ayaqlarını cırıldadır, bu onun nəğməsi hesab olunur. Sisək ot, dən, həşərat yeyir. Erkək sisəklər dişiləri uğrunda bir-birilə kəskin mübarizə aparırlar.

MARALBÖCƏK

Bu iri cücüyə çənəsində buynuz olduğuna görə belə ad verilmişdir. Böcəyin dişisi erkəyindən çox kiçik olur. Yuvasından az-az çıxır. Buynuzlu maralböcək palıd və şabalıd meşələrində yaşayır, onun sürfələri ağac şirəsi yeyir və ağaca böyük zərər vurur. Buynuzlu maralböcəklər ancaq gecələr üzə çıxırlar.

İLBİZ

İlbiz rütubətli yerlərdə yaşayır. Onun dilində çoxlu sümük kimi bərk xırda çıxıntılar var. İlbiz yarpağı, cücüləri, qurdları yeyir. Payızda soyuqlar düşəndə yumrulanıb zirehinə girir və onu selik pərdə ilə bağlayır. İlbiz illərlə yeməksiz və susuz qala bilir. Bəzi ölkələrdə ilbizləri bişirib yeyirlər.

ADİ TİKANBALIQ

Bu balığın pulları olmur. Avropa çaylarında, dənizlərə yaxın yerlərdə yaşayır. Adi tikanbalıq acgöz olur. Çayın dibində yosundan qolbaq şəklində yuva düzəldir; dişi balıq həmin yuvada kürü tökür, yuvasının yanında dayanıb ona göz qoyur. Tez-tez üzgəclərinin hərəkəti ilə yuvasının suyunu dəyişdirir.

UÇAN BALIQ

İsti ölkələrin dənizlərində yaşayır. Uçan balıq əslində uçmur, dənizdən qüvvətlə sıçrayıb qırx metrə qədər atıla bilir. Qanad şəklində üzgəcləri var. Döş üzgəcləri yanlara açılır, quyruq üzgəcləri isə sağa-sola dönməyə kömək edir.

Uçan balıq ancaq dənizin coşqun dalğalı zamanında küləyin gücündən istifadə edib uçar. Küləyin istiqamətində atılır.

KİRPİ-BALIQ

Bədənini tikan bürüdüyü üçün buna kirpi-balıq deyirlər. Bu balıq çox üzmür, dalğaların üstündə qalması sevır. Qovuğu hava ilə dolanda dərısı genəlir və kirpi-balıq şara oxşayır. Kirpi-balığın həm dərısı, həm daxili orqanları zəhərlıdır.

NARVAL

Narval ət yeyən balıqdır. Böyük “buynuzu” var. Buzlu dənizlərdə yaşayır. Dişisi buynuzsuz olur. Eskimoslar narval ovundan çoxlu qazanc götürürlər. Onun dərısı, ətı, yağı, dişı və bağırsağı lazımdır, bağırsağı ilə paltar tikirlər.

Keçmişdə adamlar narvalın dişindən müalicə üçün istifadə edirdilər.

KİRPI-BALIQ

Bədəninin uzunluğu
Bu balıq ölümlü
Qovuşuq deyir
orqanlar
Kəpənək

ALA BALIQ

Ala balıq Alp göllərində, dağ çaylarında və təmiz axar sulara yaşayır, müxtəlif rəngdə olur. Əti çox dadlıdır. Ala balıqların bəzisinin ağırlığı on-on bir kiloqrama çatır. Ala balığı süni göllərdə də yetişdirirlər. Ala balıq kürünü gecələr tökür. Bir kiloqram ağırlığında ala balıq iki minə qədər kürü tökür.

MİŞAR-BALIQ

Bu balıq uzun burnunun iki tərəfində mişar kimi dişləri olduğu üçün mişar-balıq adlanır. Burnu ilə qumu qazır və tapdığı xırda balıqları, xərçəngləri, ilbizləri yeyir. O, balıqdan da qorxmur, onu burnu ilə yaralayır. Mişar-balıq özünü balıq dəstəsinin arasına vurur, burnunu o yan-bu yana çalaraq mişar dişləri ilə balıqları çapıb öldürür və yeyir.

DELFIN

Delfin kiçik balina cinsinə aiddir. Yüksəyə atılmağına, cəld hərəkətlərinə görə ona “dəniz akrobatı” deyirlər. Delfinlər böyük dəstələrlə üzürlər. Gəmilərin qabağında günlərlə suya baş vurub hünər göstəririlər. Delfin ağızını açıb kiçik balıq dəstələri olan yerlərdə sürətlə üzür, ağızına düşən kiçik balıqlarla qidalanır.

KÖPƏKBALIĞI

Köpəkbalığı ən yırtıcı dəniz heyvanıdır. Onun cəhəngində möhkəm, uzun, iti dişləri var. Köpəkbalığı sürətlə üzür, ov etməkdən doymur. İnsana da hücum edir. Köpəkbalığının cəhəngi və mədəsi elə yekədir ki, suitini diri-diri udur.

BALINA

Balina dəniz nəhəngidir. Onu çoxlu piyinə və sənayedə işlənən gərəkli dişlərinə görə ovlayırlar. Balina dişləri ilə heç bir şey çeynəmir. Ancaq kiçik heyvanları ağızda dişləri ilə saxlayır. Balinanın başlıca yemi xırda dəniz heyvanlarıdır.

Balina balasını əmizdirir. Nəhəng olmasına baxmayaraq boğazının yolu iyirmi beş santimetrdir, buna görə iri balıqları uda bilmir.

LİRA QUSU

Bu qus hindtoyuğu böyüklüyündə yaşayır. Cücül və qurd yeyir. Lira qusu bəzən başqa quslarla yamsılayır.

TUTUQUŞU

Tutuquşuların vətəni Avstraliyadır. Tutuquşu çox yaşayır, insanlardan “danışmaq” öyrənir. Bəzən qısa, bəzən isə uzun kəlmələri, cümlələri təkrar edə bilir. İdman etməyi də öyrənir, akrobat kimi oynayır.

Kiçik tutuquşuna lələklərinə görə “oxuyan tutuquşu”, aramsız cikkildəməsinə görə oxuyan “tutuquşu” da deyirlər. Tutuquşu bir ildə təxminən iyirmi kiloqram dən və bir o qədər də meyvə yeyir.

BALINA

TUTUQUŞU

“Ara” cinsindən olan bu quş Orta və Cənubi Amerikanın meşələrində yaşayır. Onun uzunluğu bir metrə çatır. Tutuquşu çox yaşayır (yüz il ömrü olur). Bu tutuquşular çox söz öyrənir, yaxşı danışır. “Ara” cinsindən olan tutuquşu tutuquşuların ən yaxşısıdır. Keçmişdə braziliyalılar ona azadlıq simvolu kimi baxırdılar. Tutuquşunun lələklərini qatranla bədənərinə yapışdırıb özlərini bəzəyirdilər.

LİRA QUŞU

Bu quş hindtoyuğu böyüklüyündədir, dağ meşələrində yaşayır. Cücü və qurd yeyir. Lira quşu bəzən başqa heyvanların, hətta insanın səsini yamsılayır.

TUKAN

Tukan Argentina və Qviana meşələrində yaşayır. Çox acgözdür. Başqa quşların yuvasından yumurta oğurlayır. Bəzilərinin dimdiyi bədənindən də uzun olur. Meyvəni dimdiyi ilə qoparıb yuxarı atır, göydəcə tutub yeyir. Bir zamanlar yerli əhali tukan ətini çox qiymətli sayırmış.

AĞACDƏLƏN

Ağacdələnlər cürbəcürdür: böyük ağacdələnlərin rəngi alabəzəkdir, kiçiklərininki yaşıl. Ağacdələnin uzunluğu iyirmi beş santimetr olur. Ağacdələn bir anda ağaca qonur, caynaqlarını ilişdirib ağacı dimdiyi ilə döyəcəyir və dəlir. Ağacdələn ağacların gövdəsinə daraşan qarışqaları məhv etməkdə böyük iş görür. Yapışqanlı dililə minlərlə qarışqanı çəkib yeyir.

ŞANAPIPIK

Bu quşun lələkləri olduqca gözəldir. O, yem axtaranda həmişə narahat-narahat boylanır. Şanapipiyin başında yelpinc kimi lələklər var, cücü ovlamağa gedəndə bub-bub-bub edir. Şanapipik insandan qorxmur. Zərərli cücləri məhv edir. Şanapipiyə hop-hop da deyirlər. Hop-hop gün işığında pis qoxu verir, buna görə düşmənləri onu rahat buraxıb kənar dolanırlar.

BAYQUŞ

Bayquşun qəhvəyi-sarı lələkləri, narıncı-sarı gözləri var. Aprelin əvvəlində ana bayquş yuvaya 2-4 yumurta qoyur. 35 gündən sonra yumurtalardan xırdaca bayquşlar çıxır. Bayquş xırda heyvanları və kiçik quşları tutub yeyir. Gündüzlər yuvasında oturub gecələr ova çıxır. Bayquş çox yaxşı eşidir.

DOVDAQ

Bu, böyük quşdur, bəziləri hindtoyuğu boyda olur; düzənlikdə yaşayır, ot, cücü və xırda onurğalı heyvanları yeyir. Dovdağı ilin müəyyən fəslində, dadlı ətinə görə ovlayırlar. Dovdaq bərk qaçır, ancaq nadir halda uçur.

DƏVƏQUŞU

Dəvəquşu ən iri quşlardandır. O, səhraların kol-koslu yerlərində yaşayır. Dəvəquşu çox acgözdür. Çoxlu ot və xırda məməli heyvanlar yeyir. Vaxtilə dəvəquşunu gözəl lələklərinə görə ovlayırdılar. Həmin lələklərdən bəzək işində istifadə edirdilər.

Dəvəquşu hər nə udsa (daş, mıx, şüşə və s.) həzm edə bilir. Dəvəquşu bərk qaçır. O, saatda əlli kilometr yol gedə bilir.

PİNQVIN

Bu quş cənub qütbündə yaşayır, uçmur, ancaq yaxşı üzür. Daşlı adalarda məskən salır. Çılpaq qayaların üstündə yumurtlayır. Balaları yumurtadan çıxanda onlara yem verir, üzmək öyrədir.

İnsanlar pinqvin yumurtasını yemək üçün yığırlar. Pinqvinlər böyük dəstə ilə bir yerə yığışanda da hər pinqvin öz balasını tanıya bilir.

DƏNİZ TƏLXƏYİ

Bu quş buzlu dənizlərdə olan yeganə qeyri-adi quşdur, qısa dimdiyinin ucu qırmızı, ortası sarı, kökü isə bozumdur. İki tərəfdən dimdiyinin küncündə qırmızı düymə var. Dəniz təlxəyi cəlddir, iti üzür və balıq tutur. Balıq və ilbizlərlə qidalanır. Quruda cəldlik göstərə bilmir. Pinqvinə oxşayır. Dəniz təlxəyinin dimdiyi payızda solğun olur, codlaşır.

QAĞAYI

Qağayı dəniz sahilində çox olur. Bu quşlar çayların və göllərin sahillərində də yaşayır. Böyük dəstələrlə uçar; balıq, ilbiz və kiçik qurdlarla qidalanır, gəmilərdən suya tökülən qırıntıları yeyirlər. Qağayılar sahilə çıxanda çığırta salırlar.

Qağayılar ən küləkli havada da uçar. Onlar küləyin istiqaməti ilə süzür, asanca enib-qalxırlar.

QARANQUŞ

Qaranquş baharın ilk müjdəçisidir. O, insandan çəkinmir, yuvasını evlərin eyvanında tikir. Qaranquş ağcaqanadı, milçəyi və başqa həşəratı məhv edən faydalı quşdur. Zərərvericiləri məhv etdiyi üçün qaranquşu vurmaq, öldürmək olmaz.

GÖYƏRÇİN

Səyyah göyərçin adlanan göyərçinlər uzaq yollar keçirlər. Onlar saatda yüz kilometr uça bilirlər. Qədim zamanlarda göyərçinin ayağına məktub bağlayır, onu uzaq yerlərə göndərirdilər. Göyərçin məktubu ünvana səhsiz çatdırırdı.

LEYLƏK

Leylək uzunayaqlı ağ quşdur. Ata və ana leylək birlikdə hündür ağacların lap təpəsində, işıq dirəklərinin başında yuva qururlar. Leyləklər yazda uçub gəlir, yuva qurur, yumurta qoyub bala çıxarır, payız düşəndə isti ölkələrə gedirlər. Deyirlər ki, leyləklər qış aylarını Səudiyyə Ərəbistanında keçirirlər. Müqəddəs Məkkə şəhərini gəzib gəldiyinə görə leyləyi "hacileylək" də adlandırırlar.

CƏNNƏT QUŞU

Bu quşa lələklərinin gözəlliyinə görə cənnət quşu deyirlər. Cənnət quşunun erkəklərinin lələkləri daha yaraşılıqdır. Baş, qanadları və quyruğu sarı, qırmızı və narıncı rəngə çalır. Cənnət quşunun lələkləri bəzək üçün işlədilir. Bu quş o qədər də çox uçmur, az uçan quşlardandır. Cənnət quşu ilin bəzi vaxtında oxuyub-oyunur. Səsi qarğa səsinə bənzəyir.

ŞƏFƏQ QUŞU

Döşü şəfəq rəngində olduğuna görə ona şəfəq quşu deyirlər. Bu quş çox soyuq iqlimdə yaşaya bilir. Ona görə də qışda başqa ölkələrə uçmur. Balaları uçmaq öyrənənə kimi onlara yem daşıyır. Şəfəq quşu cəld quşdur, onun gözəl səsi var. İnsandan qaçmır.

BOZ ŞAHİN

Boz şahin yırtıcı quşdur. Havadan ovunun üstünə şığıyır, iti caynağı ilə ovu yaralayıb tutur.

Boz şahin yuvasını xarabaların ən hündür yerində qurur. Ovçular onu əllərində gəzdirib ovun üstə şığıdırlar.

QU QUŞU

Kral qu quşları başqa qu quşlarından çox gözəl olmaları ilə (qara, ağ qu quşlarından, vəhşi qu quşlarından, oxuyan qu quşlarından) fərqlənir. Dəstə ilə yaşayırlar. Yaraşlıq üçün gətirilib gölə buraxıldıqda oraya tez alışır, uçub getmirlər.

BALIQCIL

Bu quş mülayim iqlimli ölkələrdə yaşayır. Kiçikləri sərçə, böyükləri isə çöl ördəyi irilikdə olur. Baliqcıl balıq, ilbiz, xırda xərçənglər yeyir. Baliqcılların çoxlu növləri vardır. Baliqcıl balıq tutmaq üçün suya əyilən budaqlarda gizlənir. Balığı görən kimi atılıb tutur. Ovunu meşənin sakit və sıx yerinə aparıb yeyir.

QUTAN

Qutan balığı çox sevir, su kənarlarında yaşayır. Onu uzaqdan da tanımaq olur. (Qanadları açılarda uzunluğu üç metrə çatır.) Qutan orta Amerikada daha çox olur. Dimdiyinin altındakı dəri kisə ilə balıq tutur, kisəyə on litr su dolur. Qutanlar dəstə ilə ova çıxıb balıq ovlayırlar. Bu quşlar dövrə vurub balıqları qova-qova sahilə gətirir, suyun dayaz yerində asanlıqla tuturlar.

KƏKİLLİ DURNA

Kəkilli durna orta Afrikada, qamışlıqda suya yaxın yerlərdə yaşayır. Cücü və dən yeyir. Asanlıqla ələ öyrənir. Çox gözəl və incə quşdur.

Kəkilli durna qeyri-adi bir şey görəndə qanadlarını açır, gah bu, gah o biri ayağı üstə başqa yerə qaçır.

MANDARİN ÖRDƏYİ

Ördək cinsindən olan bu quş Çində və Yaponiyada yaşayır. 1830-cu ildə Avropaya parklardakı gölləri bəzəmək üçün gətirilib. Çində ali dövlət məmurlarına “mandarin” deyirlər. Həmin quşun adı buradan alınmışdır. Onlar bu quşa müqəddəs quş kimi baxırlar. Ana mandarin ördəyi çox həssas olur. Kənarda çubuqlardan, çör-çöpdən balaları üçün yuva tikir ki, suya düşməsinlər.

KEÇƏL KƏRKƏS

Keçəl kərkəs quşların ən yırtıcılarındanır. Qanadları açılarda üç metrden də uzun olur. Çirkin görünüşlü bu quş leş, cəmdək yeyir. Keçəl kərkəsin əsas məkanı Kordilyer dağları və Kaliforniyadır.

QIRQOVUL

Qırqovul elə quşdur ki, onu gözəl lələkləri ilə də tanıyırlar. Qırqovulun əti çox dadlı olur. Qırqovul çox olan yerləri mahir ovçular yaxşı bilirlər. Qırqovul qəfəsdə də saxlanılır.

Qırqovul yaxşı qaçan, az uçan quşdur. Təhlükə hiss etdikdə qanadlanıb uçar. Ağacların sıx budaqlarında gizlənib gecələyir.

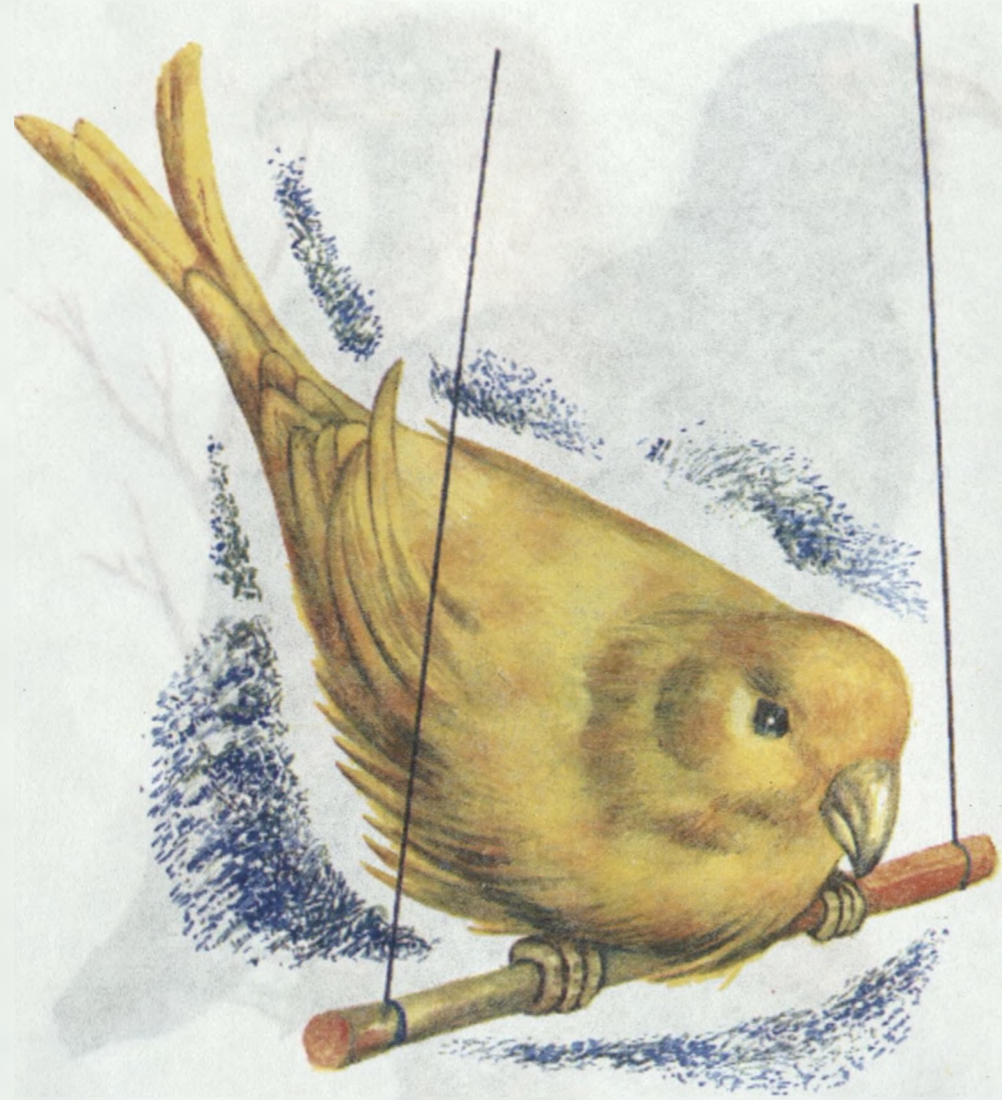
QARTAL

Qartal ən iri və ən yırtıcı quşdur. Qartal Avropanın dağlarında rast gəlmək olur, yuvasını ən yüksək zirvələrdə tikir. Qoyuna və kiçik heyvanlara hücum edir. Dəniz qartalları da vardır.

BÖYÜK TETRA QUŞU

Böyük tetra quşu Avropa və Asiya meşələrində yaşayır, dən və yarpaq yeyir. Tetra quşları dalaşanda bərk dimdikləşirlər. Hətta bir-birlərini vurub öldürürlər. Tetra quşunun uzunluğu bəzən bir metrə çatır. Tetra quşuna çöl xoruzu (meşə xoruzu) da deyirlər.

SARIBÜLBÜL

Sarıbülülə gözəl səsinə görə “nəğməkar quş” da deyirlər. Vətəni Kanar adalarıdır, buna görə də sonralar ona Kanarye quşu adı verilmişdir. Sarıbülülün dişiləri cikkildəyir, amma erkəkləri gözəl səslə oxuyur. Sarıbülülün yemini müxtəlif bitkilərin dənindən düzəldirlər, onlar göyərti də yeyirlər. Vəhşi sarıbüllərin lələkləri rəngbərəng olur.

BAĞBAN-QUŞ

Bu lələkləri tünd kiçik quşun vətəni Malukk adalarıdır. O, torpağın üstündə nazik qamışdan yuva hörür. Yuvasının qabağına rəngbərəng çiçəklər düzür. Vaxtaşırı yuvasının qabağındakı çiçəkləri dəyişdirib təzələyir.

BƏNNA SƏRÇƏ

Bu sərçə də adi sərçələrə bənzəyir. Bənnə sərçələr birlikdə ağac başında dam düzəldir. Bəzən damın uzunluğu iki metrə çatır. Onlar cüt-cüt olub bu damın altında özlərinə ayrıca yuva tikir. Yuvaya aşağı tərəfdən yol qoyurlar. Bənnə sərçələr cəld, acgöz və səs-küylü olurlar. Böyük dəstələrlə yaşayırlar.

Bənnə sərçələrin yuvaları yaşayış məntəqəsinə oxşayır. Bu məntəqələrin hər birində yüzlərcə kiçik yuva olur.

KOLİBRİ QUŞU

Bu balaca, cəld quş yaşıl, qırmızı, sarı, boz rəngli olur. Ona ən çox Amerikada təsadüf edilir, sıx və çiçəkli meşələrdə yaşayır. Çünki belə meşələrdə çiçək, nektar, cücü, həşərat çox olur. Erkək kolibri quşları yazda dişiləri özünə cəlb etmək üçün cürbəcür akrobatik oyunlar çıxarır.

Kolibri balalarını dələ və qaranquşdan qoruyur. Kolibri balaları lap balaca otur, elə buna görə də onlara kiçik cik-cik deyirlər.

HİND TOYUĞU

Beş yüz il bundan əvvəl hind toyuğu Amerikada sərbəst yaşayırmış. Avropalılar yeni dünyanı kəşf edəndən sonra hind toyuğu ətinin dadlı olmasını bilib onu əhliləşdirdilər. İndi dünyanın hər yerində hind toyuğu var.

Hind toyuğunu Amerikada hindilər tutub kəsərlərmiş, ətini yeyib lələkləri ilə paltarlarını bəzəyərlərmiş.

Hindilər hind toyuğunu bütələrinə (allahlarına) qurban kəsərdilər.

QAZ

Qaz ətini insanlar çox qədim zamanlardan yeməyə başlayıblar. Qaz əti çox dadlıdır. Qazın tükündən yatacaq düzəldirlər. Toyuq və ördək kimi əhliləşdirilmiş qaz da uça bilmir. Ancaq çöl qazları çox uzaqlara uçar. İnsanlar əsrlər boyu qazın lələyindən qələm kimi istifadə etmişlər. (Metal qələm yalnız 1839-cu ildə icad olunmuşdur.) İtaliyada roman cinsindən olan qazlar ildə yüzə qədər yumurta verir.

XORUZ

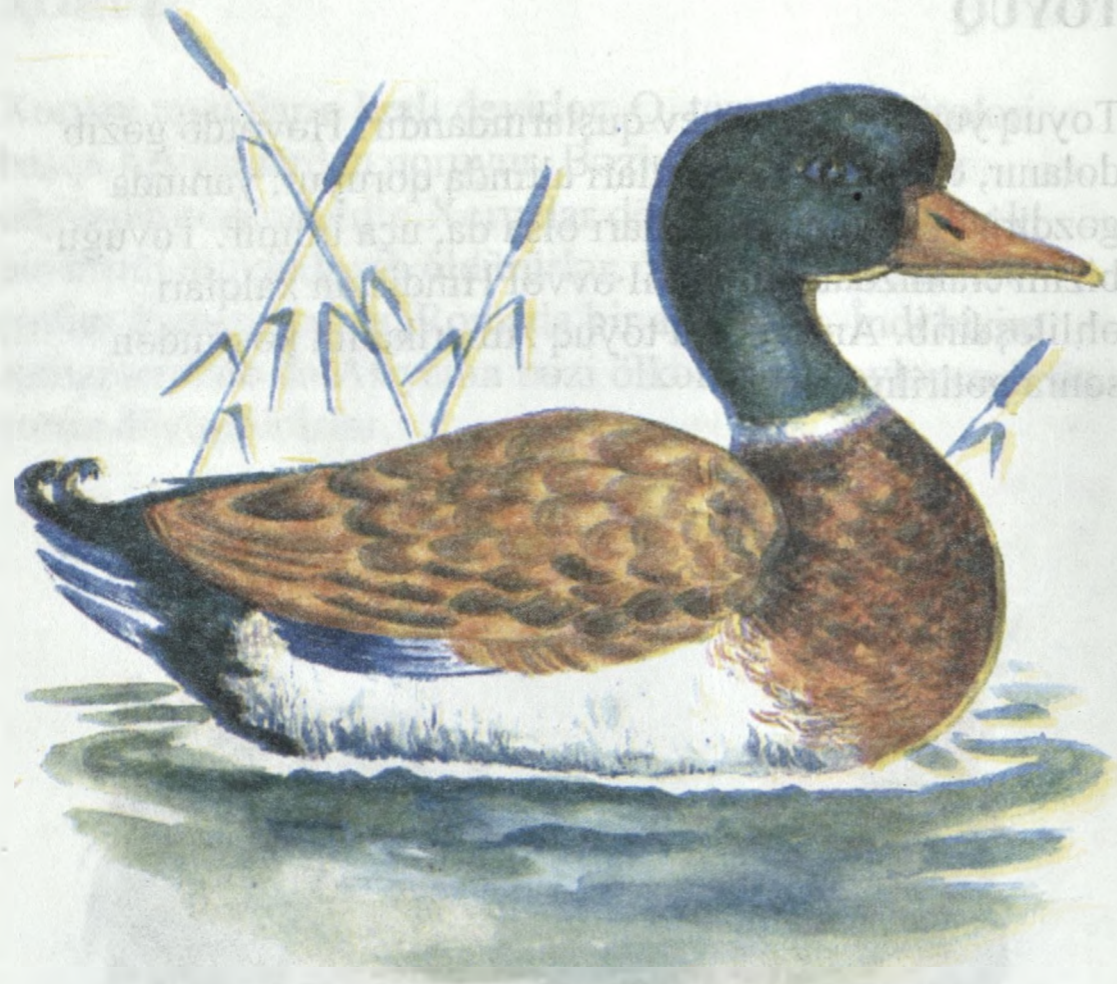
Xoruz toyuqların kralı deyirlər. O, toyuqları, cücələri başqa heyvanlardan qoruyur. Bəzi ölkələrdə xoruz döyüşdürmək adətdir. Xoruzlar döyüşəndə vaxt olur ki bir-birini dimdikləyib öldürürlər. Xoruz döyüşdürmək qədim Yunanıstanda, Romada bir adət imiş. İndi bizim zəmanəmizdə də Asiyanın bəzi ölkələrində əyləncə üçün xoruz döyüşdürürlər.

TOYUQ

Toyuq yumurta verən ev quşlarından. Həyətdə gəzib dolanır, cücələrini qanadları altında qoruyur, yanında gəzdirir. Toyuğun qanadları olsa da, uça bilmir. Toyuğu bizim eramızdan üç min il əvvəl Hindistan xalqları əhliləşdirib. Amerikaya toyuq Amerikanın kəşfindən sonra gətirilmişdir.

ÖRDƏK

Ev ördəyi çöl ördəyindən uça bilməməsi ilə fərqlənir. Ev ördəyi həyətdə yaşayır, çöl ördəyi isə çöldə. Çöl ördəyi ovçular üçün qiymətli qənimət sayılır. Çöl ördəyinin əti daha dadlı olur. Çöl ördəyi göldə üzür, ona yaşılbaş sona da deyirlər.

Çöl ördəyi yuvasını qamışlıqda düzəldir. Yem dalınca gedəndə yuvasının üstünü qarnının altından yolduğu lələklərlə örtür. Kənardan həmişə öz yuvasına göz olur, balalarının keşiyini çəkir.

Əziz uşaqlar, nəşriyyatımızın sizə töhfə etdiyi bu ensiklopediya Belqradın Nolit nəşriyyatının buraxdığı heyvanlar aləminin ensiklopediyasının mətn və şəkilləri əsasında hazırlanmışdır. Şəkillərin çoxu italyan rəssamı Alberto Matoninindir. Bəzi rəsmləri isə azərbaycanlı rəssam İsgəndər Kərimov çəkmişdir. Ensiklopediya iki kitabdan ibarətdir. Birinci kitab cücülər, balıqlar və quşlardan, ikinci kitab isə digər heyvanlardan bəhs edir.

Əziz balalar, nəşriyyatımız gələcək illərdə sizin üçün Azərbaycanın qoruq və yasaqlıqlarında mühafizə olunan heyvanlardan, torpaqlarımızda bitən nadir bitkilərdən bəhs edən şəkilli kitablar buraxacaq. «Dünya və insan» adlı şəkilli coğrafiya atlası isə sizə gözəl hədiyyə olacaq.

MƏKTƏB YAŞI ÇATMAMIŞ UŞAQLAR ÜÇÜN

Bədii redaktoru:
Fadlun Ofəndi

Texniki redaktoru:
Leyla Qarayeva

Korrektoru:
Tamella Nəzərova

İB № 6465

Kağız formatı, 57x82 1/8 Ofset kağızı.

Şərti ç / v 8,0. Uçot n / v 8,0.

Tirajı 1000

Sifariş № 5

Müqavilə qiyməti ilə.

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI
MƏDƏNİYYƏT VƏ TURİZM NAZİRLİYİ

“MAARİF” Azərbaycan Dövlət Tədris-Pedaqoji Ödəbiyyatı Nəşriyyatı.
Bakı, Bünyadzadə küç., 15/74.

“Zəngəzur-MZ” Kiçik İstehsalat Müəssisəsi
tərəfindən çap edilmişdir.